

יעקב וסרמן / על היהודים בויין.

בימים הראשונים לשבתי בון התמיהני סד דבר אחד. בהיותי מחוץ לעיר הזאת כמעט לא נמצאתי בחברת יהודים, ואך לפעמים היה מופיע בחומי אחד מהם, שלא אחרים הגדו עליי כי יהודי הוא. אף הוא עצמו לא הרגיש זאת. אבל כאן נתגלגלו הדברים, שכמעט כל האנשים אשר באתי אתם במגע ומשא רוחני או לבבי היו יהודים, ויותר מזו ג' יהדותם היתה מודגשת תמיד ע"י אחרים וגם ע"י עצמם הם. דבר זה אלצני להגנה עצמית, כי התברלות זו עלולה היתה להצר את שדה פקירותי.

אבל עד מהרה נוכחתי, שכל העסקים הצבוריים נכבשו על ידי היהודים, הבנקים, העתונות, התיאטרון, הספרות, ההסתדרויות החברתיות, הכל היה בידי היהודים, וטעמו של דבר לא קשה היה למצוא. האצילים היו אדישים לנמרי לכל דבר, מלבד מקצת מחזים ומוכרלים, או כודדים ונאורים, עומדים האצילים מרחוק לכל חיים רוחניים ואומנותיים, ולא עוד אלא שהם מתיראים בפני חיים אלה ומבנים אותם, המשפחות המעטות של האזרחים היחסנים מחקות את האצילים, בורגנים אזרחים אפסו וחסרונם מתלא ע"י הפקידים, האופיצרים והפרופיסורים, אחריהם בא המעמד הסגור של הבורגנים הפעוטים, חצר המלכות, הבורגנים הפעוטים והיהודים טובעים את צורת העיר, אמנם אין עוד להתפלא, כי היהודים, שהם הקבוץ המזוז ביותר, מטיק את כל שאר הקבוצים בתנועה בלתי-סוסקת, אעפ"י תמהתי סאר על הכמות המרובה של יהודים רוסאים, עורבי-דין, חברי קלובים, שחצנים, גנרנים, פרולטריום, כשחקים על הבמה, עתונאים ופיסנים, מתהלה היה יחסי אליהם, בפנימי כחיצוני, יחס של איבה עצומה. לא אכחד את האמת, כי לפעמים הייתי בעיני כשגרי ביניהם, אצל יהודי גרמניה הייתי רגיל יותר במסע אודחי ובצניעות חברתית, כאן לא יכלתי להפטר מרגש של בושה ידועה, בושתי מנאוסיהם, בושתי מהנהגתם, הבושה בשל חולתך, היא רגש מציק מאד; וביותר מציק הרבה, כמובן, אם יש כאן קרבת דם וגזע, בשעה שמתוך צו פנימי אין אתה בן חורין להפטר הימנו, וכחובת חנוך עצמי מוכרי מחיב אתה להיות ערב בכל אופן שהוא לכל דבר ולכל מעשה שלו. אחריות אמתית גריהי כספר ברית חתום ברם הלב, צרית זו מקשרת את האדם, ופעמדה אותו מחוץ לכל ערעורי חתבונה, ואין רצון ואין דין לנגדה.

הבושה הזאת היתה מתגברת בי לפעמים עד כדי יאוש, עד כדי גועל נפש. לך היו גורמות בקטנה כגדולה; המבטא, ההתקרבות המזוהה, אי-האמן, סימן מובהק של הנימו שזה מקרה יצאו משם; דעה מוחלטת; חטוש בטל בפשוט; מלחמת דברים במקום שדי בראיה נרדה; התרפסות במקום שנאה ללבש נאות; הבלטה שחצנית של הישות בשעה שראוי להצניע לכת; חסר חשיבות, חסר התאפקות, חסר הכשרה מטפיסית, דוקא החסרון האחרון הביאני במבוכה ביותר, וכיחוד אצל המשכילים, מנמה של רציונליזמוס תקפה את כל היהודים האלה, ועברה כל יחס פנימי יותר, אצל החשכים התגלתה מנמה זו ופעלה בשפל; הערצת ההצלחה והעשרה, רדיפה אחרי הריח והבצע, תאונת השלטון ואוסורטוניזמוס חברתי, אצל בני העליה התגלתה מנמה זו באי-יכולת ביחס לאידואה ולאינסואיציה, המדע היה אליל; הרוח היה מושל בלתי מוגבל; מה שלא נתן לחשוב מדיק נחשב לסוג הערבין ממדרגה שניה, יכול יכלו לחשב גם את גורלו של האדם, לנתח ולהפריד את כל הנימים הנסתרים והנעלמים בחיוני הנפש, בכלל היה רוחם מלא רצון ומזמה לגלות את סוד העולם, ובגרון זה הרחיבו כל כך לערוך את לבם, עד שפעמים רבות היה, לפי דעתי, קשה להבדיל בין חוצפה ובין יצר החקירה, דומני כי שכרה של האנושיות שהיא נשכרת מצד אחד ברעת ובכח עיי הסרת הצעיקה מעל רדי העולם, אינו שווה בהפסדה שהיא מפסידה מאידך ניסא עיי עשית הקדש חולין ביראה ובעניה תמהה, הן האמת אינה אלא בסמל וביראת הרוממות.

אצל יהודים נתגלו תכונות תרומיות המחבבות את בעליהן על החברה; תבונה ומבדל, חפץ לעור, להועיל, הבנת היקרה, רב הערך; היה להם מזג חם, ואפילו כשיין ההרגשה מראש, התרוממות משתפת עם זולתם היתה מיוחדת להם, קפיצה פזוה בראש, ואו יכול היה הסמפו להחשב לאיגמנסיות ולעסקות, חברתי יהודים מקלמרים מאה, מחודדי-השבל עד כדי חולשה; אפשר היה לחשב כי בהם, כאחרוני הנצרים התשושים, הגיע הגוע בדרבו עד הנקודה הקיצונית, לעומת אלה חברתי טפוסים שהיו ההפך מאלה; שליחים רעניים של חוג יחב, שעודנו רחוק מהתרבות האירופית, אבל מתרניש להדהק אליה, אם באיבה או בתשוקה, בדיותו מקסם סמנה, הם היו מלאי טרץ פרא להשיג את מבוקשם; הם באו כבובשים, תפסו להם בורע מקום, תקפו במשך זמן קצר ובתחרות שאינה יודעת פקסוק וכל חשש את כל האמצעים שהממלכה והחברה נתנו להם, עברו עשרים שנה, ובניהם כבר יפרו שבעונים ספרותיים, והוציאו לאור קובצי-שירים בסגנון

חדוש שבחדוש, ובנותיהם כה כנלו לעצמן את כשרון החקוי, עד שלפי הליכותיהן ואופן דבורן, כמעט אי אפשר היה להבחין ביניהן ובין הנסיכות צאצאי ששה עשר דורות של אצילים. אבל על יד אלה נמצאו בני אדם בעלי אופי חסוד: בודדים; שתקנים; נקרנים מתמידים; אנשים בעלי נפשויות צנוטה, שהדת הקשה והקודרת של אבותיהם יצרה אצלם יחס קשה וקודר אל החיים עצמם. מחוסרי השנה חושית, כחשו באשר הוא פרח האנושיות, בממלים, ואעפ"י שהם היו פושעים לגבי אבותיהם, נעשו כמותם עבדים נרצעים לאיז תורה מן התורות, ושקרו לעשות לה נפשות. אף אלה העפילו לבקוע להם דרך אל מבוקשם.

באותו זמן ממש שבאתי לויזן, היתה הציונות במצב של התהחת. הרבני התמיד של הבאים ממזרח ומצפונה של הממלכה יצר אצל היהודים מצב רוח לגמרי אחר, והרכבות לגמרי שונות מאלה, שהברתי עד עכשיו. השמועות על אודות התועבות שעשתה הממשלה הצרית, העדריות הוראיות על לחץ, רצח, ענויים ומעשי-אונס, עוות דין והלעבה במשפט, ועם זה המצב הבריאלי הענום של היהודים גם במדינות הסלבויות ובאוסטריה, הלכו ויצרו תסיסה עצומה יוצאת מן הכלל, ואישים אחדים בעלי רוח ורצון כביר הקדישו את עצמם לרעיון הקמת מדינה פלשתינאית. הרשם היה כביר, ומכיון שרעיון הישוב לא נתפש רק לשם התישבות בלבד, אלא התעלה לרעיון של יסוד מדינה בדרך הפוליטיקה, אף היה בו מעין אידיאה דתית, עקבי דמשיחא, על כן רבו הדבקים בו לאין מספר. אז הגיעה אלי השמועה על אודות יהודים החיים חיי צער ועני בעירות הנרחות במדוליה ובבוקובינה, שעניהם ולנו דמעות בהגיע אליהם בשורת הישועה, שמעתי על יהודים שהיו נודדים מביתם ימים ושבעות, אך בבדי לראות בעיניהם את האיש (וכפי שהביעו בשפתם) לנשק את שולי מעילו, את הנביא, המאודה, אשר נתן לסניהם את דרך האשר הוה. הן זה מאות בשנים היו יושבים תחת שמי-קרח, ועולם היה להם בית כלא.

יחסי אני אל התנועה הזאת היה מפוקפק, עתים מפוקפק עד כדי כאב, ראשיתו היה עלי מתחלה לתת לרוחי כוון אחר לגמרי, יען כי מיום עמד על דעתי הסתגלתי ליחסי חיים אחרים לגמרי. אחרים מחידי-הרעיון היו אומרים, שעתיד אני להתעורר, ייבוא יום וגם אני אקיץ לאסת ולפעולה, הם לא הכירו אותי כלל, והשנית, המקרה הביאני להיות במגע ומשא חברתי עם יוצר הרעיון, ואני לא מצאתי בו נטיה אליו לא בתור סופר, ולא בתור אדם, אף לא יבלתי להאמין באמונה שלמה בגדלותו המופלאה.

כפי שהניח ותבע זאת. לא אוכל למנע את עצמי מהזכיר זאת. יען כי בסתר היה מעסיקני הדבר הזה, והיה לי לתוכחות-לב. המאן בעקר ובהתמדה להכיר בחשיבות שבאדם אינו עורר בלבד, אלא גם מעשה תעתועים. הייתי קשה ערף, בלי ספק שלא מדעת, חרה לי למראה חולשות קטנות ומנהגי יהירות פעושים, והבשרון להעשות כן-לוייה לא נתן לי לא לכך נוצרתי, כיון שנרמה לי, שאני רואה ללב האדם, התיחסתי בבטול למפעלו. כמה מן הדמיון המשנה בהגיון זה.

מוכן מאליו שעוד פעמים רבות נדרוש נדרשתי מאת היהודים בשביל הדבר רב-הערך הזה של היהדות. תמיד הביאני ענין זה במבוכה. הייתי מוכן ומוזמן להביר בערך הפעלים שמשתמשים בהם לכך, לקחת חלק בקרבנות, במסירות ואף גם בתקוות, אבל אני עצמי לא עמדתי במקום שהם עומדים, לא הרגשתי את הערבות, שהם רצו לחיבני בה, רק משום שיהודי אנכי. חסר היה הקשר הדתי, אבל גם הקשר הלאומי היה נעדר, וככה יצא שמתוך סרובי, שעדין לא נתברר לי, לא יכלתי לעיץ לראות את הציונות אלא כמעשה כלכלי-פילנתרופי, אניד פשוט, היה לי לסורת רוח מה שהם קוראים לו הלאום היהודי, נרמה לי שאי אפשר להם לבני אדם לברוא לאום לרצונם. האדייאה שבה חיים היהודים בגלות נרמתי לי טובה יותר, נשגבה יותר ופוריה יותר מכל ממשות, מה תועלת בזה, כך נרמה לי, אם בדוח זה של שנעון הלאומיות, על שני התיסורים של לאומים קטנים הנאחזים בחבלי מדינים, המקנאים ומתגרים זה בזה ומורסים איש את רעהו, יוסף עוד הלאם היהודי, והיו לשני תריסרים ואחד? מתוך השקפה היסטורית-פסיכולוגית אולי צדקתי; ההופעה שהוא תולדת ההכרח הרשיעתני תדיר, וההכרח פולל את הדרך.

והתגרה הפנימית נשארה קימת, השאלה בטנע לאנשים, לפרצופם, לעצמותם, לתנועותיהם, לדבורם, אם הם סוף, כל סוף היו בקרבי, או אני בקרבם, יכול יכלתי לבכר, להוקיר, לאהב את פלוני או אלמוני מפני שהיה כמו שהוא, ומשום זה עצמו היה ראוי להיות מכובד, מוקר ונאהב, אבל לא יכלתי לבכר, להוקיר ולאהב איזה קבוץ, או איזה כלל, אך מפני שכלל אותי באגדתו, אולי יכולים זאת אחרים, אותי לא ברא אלהים כך, ואם יוכיחוני לאמר: למען הרעיון עליך ההובק לאהב את הקבוץ, את הכלל, את העם, או אענה לאמר: לרעיון בלתי-מתעדה, הסמלא אותי כולי והשליט על כל פעלי כבר נוצרתי; אולם להחליפו ברעיון אחר, או לשלבו באחר אי אפשר היה, אי-אפשר

מצד האנשי הרוחני האורגני. או שאין לפנינו עוד ענין של אמת ורצינות. אלא סטה. הודמנת דרך אנב וסלוי הדיקן. מהותו של האדם ומעשהו צריכים להיות שלמים. אלסלא זאת יכול היה כל אחד ואחד לעסק בעסקי חולתו.

בשנדרמן לי יהודי פולני או גליצאי הייתי מדבר אתו. משתדל לחדד אל פנימיותו. לחקר את אפני מחשבתו וחיו. כמו כן יכול היה האיש להניע את לבי. או להתמיהני. או לעודד בי השתתפות בגורלו. להעציבני אבל גיד של אחזה ואפילו של קורבה לא חשתי כלל וכלל. הוא היה זר לי לנסרי. זר בחיצוניותו ובכל נשימה ונשימה. ואם לא התרחשה בינינו אהדה אנושית-אישית היה גם מאוס עלי. יהודים רבים שהם מרנישים את עצמם יהודים מעלישים זאת; בשביל מושג של איזו תובה. או יחס לאיזו סיעה. או בכדי שלא יעשו מטרה לחצי אויב. הם שמים מועקה על עצמם. במצבי אני לא היה עוד לכך כל תכלית וחפץ. אף אני קורא לחקוי. ואיני אוסר כי מעשי ויחסי טובים הם. לא באתי אלא לתאר את אשר אירע לי. ואת מלחמתי הפנימית. לפני שנים מועטות סחתי פעם עם יהודי. יהודי לאומי. איש יקר מאד. ואדם מופתי. עיד הרעיון המעיק עלי והמושך אחרים אחריו. אני אמרתי: וכי אין לבקש את פבת הפלונתא הזאת בזה שאתה יהודי עברי ואני יהודי גרמני? כלום אין כאן שני סוגים. כמעט שני זעים שונים. או לפחות שתי תורות-היים שונות? כלום איני מופלא יותר מהלבי. מתוך שאיני כופף את עצמי לשום צד. איני עושה מטרה עם שום צד. ואך נצב אני על משמרתי ורוצה להביא את עצמי ואת עולמי לירי הבעה ולגשר בזה גשר? וכלום סוף סוף אני בזה מועיל יותר מזה שהוא מושבע למנחה קבועה אחת?

הוא לא חפץ להכנס במשא ומתן. ויענני בבת צחוק: אל נא תענה את נששך בכל אלה. אתה משורה. ובתור משורר יש לך אגרת שחרור. וזכרני. שמענה זה הדאיב את לבי אף העליבני. כי אעפ"י שהמענה נאמר בכונה לבבית. היתה רצופה בה השתמטות ידועה. כאילו רצה לאמר: לא מסיד אנו חיים. ויכלים אנו לותר עליך (*). תר"מ. אורחני.

(* עם כל הנעימה הבלתי-נעימה בהחלט שבספר ודויו של זמרמן Mein Weg als Deutscher und Jude יש בו חומר פסיכולוגי רב ונכבד להבנת הסופר. התרבות האירופית ומעמדם הרוחני של יהודי המערב. בתרמו בקטע המדבר על היהודים בנין. מפני שלדעתנו ישנן בו איזו נקודות חשובות המצטרפות לחשבון פולטני.

המערבת.